

Likvärdig hantering av examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön

Redovisning av ett regeringsuppdrag

Likvärdig hantering av examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön
Redovisning av ett regeringsuppdrag
Rapport 2024:3

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2024

Författare: Christine Lundgren och Mikael Herjevik

Diarienummer: 32-00456-22

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Bakgrunden till rapporten	6
UKÄ:s slutsatser i rapporten från 2021.....	7
UKÄ:s enkät till lärosätena	9
Fråga 1.....	9
Fråga 2.....	14
Fråga 3.....	15
UKÄ:s bedömning	17
Den samlade bilden	17
UKÄ:s kommentarer till vissa synpunkter från lärosätena	17
Ladok kan öppna nya möjligheter att lösa vissa problem.....	21
Hanteringen av examensbevis i pappersform	24
Övriga önskemål från lärosätena	25
Bilagor.....	26
Bilaga 1 – Författningsbestämmelser	26
Bilaga 2 – Enkätfrågor.....	28
Bilaga 3 – Sändlista	29

Sammanfattning

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har fått i uppdrag av regeringen att stärka det arbete som universitet och högskolor gör för att säkerställa en likvärdig hantering av examensbevis vid byte av juridiskt kön. Inom ramen för uppdraget har UKÄ skickat enkätfrågor till några utvalda lärosäten. Enkätfrågorna utgår till stor del från UKÄ:s rapport *Examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön – Redovisning av ett regeringsuppdrag* (rapport 2021:4).

De allra flesta lärosäten har svarat att de inte har några invändningar mot UKÄ:s rapport från 2021. Flera lärosäten uppger också att de inte ser några rättstillämpningsproblem utifrån de bedömningar som UKÄ gör i rapporten.

Under tidsperioden 1 mars 2021–31 december 2022 har sju lärosäten hanterat sammanlagt ett tiotal ansökningar om att få nya examensbevis från personer som har ändrat juridiskt kön. Samtliga ansökningar beviljades. Den samlade bilden är därför att lärosätena i huvudsak hanterar examensbevisen vid ändring av juridiskt kön på ett likvärdigt sätt i dag. Det finns t.ex. inget som visar att personer nekas ett nytt examensbevis vid ändrat juridiskt kön.

Några lärosäten har i enkätsvaren gjort vissa invändningar eller lämnat synpunkter på UKÄ:s bedömningar i rapporten från 2021. Vissa lärosäten har också redovisat problem med rättstillämpningen. Flera lärosäten har t.ex. påpekat att ett nytt datum i det nya examensbeviset och en uppgift i det nya examensbeviset om att det ersätter ett tidigare examensbevis riskerar att leda till frågor som den berörda personen kan uppleva som obekväma ur integritetssynpunkt.

I syfte att stärka lärosätenas arbete kommenterar UKÄ i den här rapporten några av de synpunkter som framförts av lärosätena. UKÄ vidhåller i flera olika frågor de bedömningar som UKÄ gjorde i den tidigare rapporten från 2021, bl.a. att det inte finns någon möjlighet att bakdatera ett nytt examensbevis och att ett nytt examensbevis bör innehålla en uppgift om att det nya examensbeviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat examensbevis. UKÄ:s tidigare bedömningar utgick dock från förutsättningen att det utfärdade examensbeviset är själva beslutet i examensärendet.

I Ladokkonsortiets nya lösning för digitala examensbevis kommer examensbeviset bara vara en representation av det digitala beslut som fattats i Ladok. Det är alltså det digitala beslutet som är det centrala i hanteringen. Det här innebär att andra förutsättningar kommer att gälla för examensbevisen i nya Ladok än de förutsättningar som UKÄ uttalade

sig om i rapporten från 2021. Problemet med att den enskilde riskerar att få obekväma frågor, t.ex. om det nya datumet på examensbeviset, kvarstår dock.

När UKÄ nämner Ladok i den här rapporten menar UKÄ de delar av Ladok som kan betraktas som ett handläggningssystem. UKÄ bedömer att en utveckling av Ladok på sikt kan öppna nya möjligheter att lösa problemen med uppgifter i nya examensbevis som kan leda till frågor till den enskilde som är känsliga ur integritetssynpunkt. En möjlig lösning kan vara att vissa uppgifter som är nödvändiga att dokumentera för lärosätet men som kan leda till obekväma frågor för den enskilde enbart redovisas i det digitala beslutet i stället för i det digitala examensbeviset. Det kan handla om t.ex. beslutsdatum för det nya examensbeviset eller uppgifter om att det nya examensbeviset ersätter ett tidigare examensbevis.

UKÄ har inga invändningar mot att lärosätena tillsammans med Ladokkonsortiet utvecklar lösningar i framtiden som innebär att uppgifter som kan leda till besvärliga frågor för de berörda personerna inte redovisas i det nya examensbeviset, utan enbart i det digitala beslutet. Det är dock lärosätena själva som måste bedöma om det är möjligt och lämpligt att i framtiden utveckla en sådan lösning i Ladok. Lärosätena måste också tillsammans med Ladokkonsortiet bedöma hur det i så fall ska genomföras och beakta t.ex. frågor om spårbarhet, verifiering och arkivering.

UKÄ bedömer att en motsvarande lösning i princip är tänkbar även för examensbevis som utfärdas i pappersform. UKÄ har inga invändningar mot att berörda lärosäten utformar sin hantering så att examensbevisen bifogas beslutet om ändring som fattas av lärosätet. Exempelvis skulle uppgiften om att det nya examensbeviset ersätter ett tidigare examensbevis kunna redovisas i själva beslutet men inte i själva examensbeviset (som bifogas beslutet).

Flera lärosäten har i enkätsvaren efterlyst mer detaljerade anvisningar från UKÄ. Lärosätena måste dock själva lösa mer specifika hanteringsfrågor som kan uppstå när de utfärdar ett nytt examensbevis, vid behov tillsammans med Ladokkonsortiet. Om det finns ett behov av mer detaljerade rekommendationer på nationell nivå har lärosätena möjlighet att själva ta fram sådana rekommendationer genom Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF).

Bakgrunden till rapporten

UKÄ fick i regleringsbrevet för 2020 i uppdrag att följa upp universitets och högskolors arbete med att utfärda nytt examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön. Uppföljningen skulle göras i syfte att stärka lärosätenas arbete. Uppdraget redovisades till regeringen (Utbildningsdepartementet) den 1 mars 2021 i UKÄ:s rapport *Examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön – Redovisning av ett regeringsuppdrag* (rapport 2021:4).

Regeringen har därefter genom ett beslut den 30 juni 2022 ändrat UKÄ:s regleringsbrev för 2022 och gett UKÄ i uppdrag att stärka det arbete som universitet och högskolor gör för att säkerställa en likvärdig hantering av examensbevis vid byte av juridiskt kön. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 15 februari 2024.

UKÄ redovisar uppdraget i den här rapporten. UKÄ har som ett led i arbetet med uppdraget skickat en remiss med enkätfrågor till samtliga universitet och högskolor med staten som huvudman, samt tre enskilda utbildningsanordnare. UKÄ har också varit i kontakt med medarbetare vid Lunds universitet och Göteborgs universitet om den närmare hanteringen av examensbevis i bl.a. Ladok. UKÄ har därefter gjort en bedömning av vissa frågor som väckts under arbetet med uppdraget. Bedömningen redovisas i ett särskilt kapitel i rapporten.

I den här rapporten använder UKÄ uttrycket *ändring av* eller *ändrat juridiskt kön* i stället för byte av juridiskt kön.

UKÄ vill också framhålla att när Ladok nämns i den här rapporten menar UKÄ de delar av Ladok som kan betraktas som ett handläggningssystem.

UKÄ:s slutsatser i rapporten från 2021

I det här kapitlet redovisar UKÄ en sammanfattning av den rättsliga bedömning som UKÄ gjorde i rapporten *Examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön – Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Bedömningen gäller de statliga lärosätena (rapport 2021:4).

Rättslig grund för att utfärda ett nytt examensbevis

UKÄ bedömde att ett lärosäte, i enlighet med 38 § förvaltningslagen (2017:900), har en skyldighet att ändra ett tidigare beslut om examensbevis som lärosätet har meddelat, om den person som ansöker kan styrka att personen har fått ett nytt personnummer efter ändrat juridiskt kön. UKÄ utgick i bedömningen från att det utfärdade examensbeviset är själva beslutet i ärendet.

Datering och undertecknande av det nya examensbeviset

Det ska finnas en handling som bl.a. visar dagen för utfärdandet av det nya examensbeviset och vem som är beslutsfattare. Det framgår av 31 § förvaltningslagen. UKÄ bedömde därför att det inte finns någon möjlighet att bakdatera ett nytt examensbevis, eller ange någon annan beslutsfattare än den som fattar beslutet om det nya examensbeviset.

Hantering av och hänvisning till det tidigare examensbeviset

UKÄ bedömde att ett nytt examensbevis bör innehålla en uppgift om att det nya examensbeviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat examensbevis. UKÄ bedömde även att det bör framgå av det nya examensbeviset när det tidigare examensbeviset utfärdades, så att det tydligt framgår vilket examensbevis det nya examensbeviset ersätter. UKÄ bedömde samtidigt att det tidigare examensbeviset inte behöver återlämnas, oavsett om det är utfärdat i pappersformat eller digitalt. När det gäller övrig information i det nya examensbeviset konstaterade UKÄ att det nya examensbeviset kommer att innehålla personens nya personuppgifter. UKÄ ansåg däremot att information om varför personuppgifterna har ändrats inte bör anges i det nya examensbeviset, eftersom en sådan uppgift i examensbeviset skulle kunna bli offentlig.

Spårbarhet i register, arkiv m.m.

UKÄ bedömde att en myndighets handläggning och arkivering av ett ärende ska kunna följas i myndighetens register och arkiv, dvs. vara spårbar och kunna verifieras i efterhand. UKÄ uppgav i rapporten att det även får anses gälla uppgifter i Ladok. UKÄ noterade också att lärosätena kan tillgodose eventuella integritetsaspekter för personer som har ändrat juridiskt kön genom exempelvis olika behörighetsbegränsningar i lärosätenas register och andra system, t.ex. Ladok. Vid

en begäran om utlämnande av allmän handling ska lärosätena dessutom pröva om vissa uppgifter omfattas av sekretess.

Vad händer om en examen eller ett examenstillstånd har upphört att gälla?

Ett nytt examensbevis efter ansökan av en person som har ändrat juridiskt kön, innebär inte att uppgifterna om själva examen ändras. Eftersom den ursprungliga examen inte ändras i det nya examensbeviset, bedömde UKÄ att det lärosäte som har utfärdat det tidigare examensbeviset kan utfärda ett nytt examensbevis. Det gäller även om en examen eller ett examenstillstånd har upphört att gälla vid tidpunkten för den nya ansökan.

Vad händer om det utfärdande lärosätet har upphört att existera?

UKÄ bedömde att regeringen bör ta ställning till hur lärosätena ska kunna ändra ett examensbevis som är utfärdat av ett lärosäte som därefter har upphört att existera. UKÄ hittade inte något entydigt författningsstöd eller någon annan reglering som löste frågan.

Enskilda utbildningsanordnare

UKÄ bedömde att det inte finns någon uttrycklig skyldighet för enskilda utbildningsanordnare att utfärda nya examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön. UKÄ utgick dock från att samtliga enskilda utbildningsanordnare skulle bevilja en ansökan om nytt examensbevis från en person som har ändrat juridiskt kön, om ansökan är fullständig och inga andra hinder finns.

UKÄ:s enkät till lärosätena

Som ett led i arbetet med uppdraget har UKÄ skickat enkätfrågor till samtliga universitet och högskolor med staten som huvudman samt tre enskilda utbildningsanordnare, se bilagorna 2-3.

Alla lärosäten som fått enkäten har besvarat den utom Luleå tekniska universitet och Handelshögskolan i Stockholm.

I det här avsnittet sammanfattar UKÄ svaren från de 32 lärosätena.

Fråga 1

Kommentera utifrån lärosätets rättstillämpning UKÄ:s rapport *Examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön – Redovisning av ett regeringsuppdrag* och de bedömningar som UKÄ gör i rapporten. Redovisa även lärosätets eventuella invändningar mot rapporten och eventuella rättstillämpningsproblem som kan komma att uppstå.

De flesta lärosäten har inga invändningar mot UKÄ:s rapport

Majoriteten av lärosätena uppger att de inte har några invändningar mot UKÄ:s rapport. Flera lärosäten uppger även att de utifrån de bedömningar som UKÄ gör i rapporten har reviderat eller kommer att revidera sina rutiner för hur de hanterar ansökningar där sökande vill få ett nytt examensbevis på grund av ändrat juridiskt kön.

Frågor om rättstillämpning

Flera av de lärosäten som inte har några invändningar mot rapporten uppger också att de inte ser några problem med rättstillämpningen utifrån UKÄ:s bedömningar.

Chalmers tekniska högskola uppger att lärosätet som enskild utbildningsanordnare inte behöver följa förvaltningslagen eller UKÄ:s rekommendationer för rättelser av examensbevis vid ändrat juridiskt kön. Därför uppstår det inga rättstillämpningsproblem på grund av UKÄ:s rapport, enligt lärosätet.

Några lärosäten kommenterar UKÄ:s rapport utifrån sin rättstillämpning. Några lärosäten har invändningar mot rapporten eller har upplevt

problem med rättstillämpningen. Vissa lärosäten, t.ex. Mittuniversitetet, uppger att möjliga problem med rättstillämpning är att hålla uppgifterna om ändring av personens juridiska kön integritetsskyddade.

Rättslig grund för att utfärda ett nytt examensbevis

UKÄ bedömde enligt rapporten bl.a. att ett lärosäte, i enlighet med 38 § förvaltningslagen, har en skyldighet att ändra ett tidigare beslut om examensbevis som lärosätet har meddelat, om den person som ansöker kan styrka att personen har fått ett nytt personnummer efter ändrat juridiskt kön.

Högskolan i Borås anser i likhet med UKÄ att 38 § förvaltningslagen bör användas som rättslig grund för att utfärda ett nytt bevis. Skälet är att den visar att myndigheten har en skyldighet att ändra ett tidigare beslut. Högskolan anser att samtliga lärosäten bör använda samma rättsliga grund.

Uppsala universitet anser att det är tveksamt att tillämpa 38 § förvaltningslagen som rättslig grund för att utfärda ett nytt examensbevis. Universitetet uppger att UKÄ:s bedömning utgår från att beslutet är uppenbart felaktigt på grund av att det har tillkommit nya omständigheter som korrigerar beslutet. Universitetet anser dock att beslutet har fattats på korrekta grunder och är korrekt även fortsättningsvis. Enligt universitetet kan byte av beviset då inte stödja sig på den grunden. Uppsala universitetet menar också att tidsaspekten är ytterligare ett perspektiv, eftersom man kan fråga sig hur lång tid efter att ett beslut är fattat som det kan korrigeras på grund av nya omständigheter.

Datering och undertecknande av det nya examensbeviset

Enligt 31 § förvaltningslagen ska det finnas en handling som bl.a. visar dagen för utfärdandet av det nya examensbeviset. UKÄ bedömde i rapporten därmed att det inte finns någon möjlighet att bakdatera ett nytt examensbevis, eller ange någon annan beslutsfattare än den som fattar beslutet om det nya examensbeviset.

Malmö universitet uppger att lärosätet vill behålla möjligheten att ange det ursprungliga beslutsdatumet på det nya beviset. Lärosätet menar att ändringen skulle kunna dokumenteras på ett annat sätt än i det nya beviset, t.ex. i anslutning till ärendet i Ladok eller i samband med arkivering av det gamla och nya beviset. På det sättet skulle, enligt lärosätet, rekommendationerna från Sveriges Förenade HBTQ-studenter från 2015 till viss del fortfarande kunna följas samtidigt som man följer 31 § förvaltningslagen.

Även Högskolan Kristianstad och Chalmers tekniska högskola vill bakdatera det nya examensbeviset. Högskolan Kristianstad framhåller att personen är densamma som tidigare, likaså utifrån aspekten av personens

integritet. Chalmers tekniska högskola uppger att innehållet i beslutet och grunderna på vilka det fattades fortsatt är korrekta.

Högskolan i Skövde uppger att det problematiska för personen kan vara att det utfärdas ett nytt bevis med ett nytt datum när det redan finns ett utfärdat bevis med ett annat datum. Eftersom båda syns i ett resultatintyg i Ladok kan det innebära svårigheter för personen som har ändrat juridiskt kön, eftersom han eller hon kanske måste förklara det i olika situationer.

Enligt Göteborgs universitet finns det både för- och nackdelar med att utfärda beviset med nytt datum. En fördel är att om det äldre beviset har använts tidigare ser man på det nya, med nytt datum, en hänvisning till att det nya beviset ersätter det tidigare utfärdade beviset. Andra fördelar är att spårbarheten säkerställs och att det inte behöver vara samma handläggare som utfärdar det nya beviset. Göteborgs universitet uppger att man bara utfärdar digitala bevis efter november 2018. Nytt datum när beviset utfärdas på nytt är enligt lärosätet en fördel för en student med ett äldre examensbevis, som tidigare utfärdats på papper. Utfärdandet kan då göras digitalt utan att ifrågasättas av en potentiell arbetsgivare. Universitetet framhåller också att för studenter med legitimationsyrken kan en konsekvens bli att det nya examensbeviset har ett senare utfärdandedatum än den tidigare utfärdade legitimationen. Göteborgs universitet har dock inte stämt av med Socialstyrelsen eller Skolverket hur de hanterar ärenden av den här typen.

Högskolan i Borås anser att ett nytt utfärdat bevis inte ska eller kan bakdateras. Enligt 31 § förvaltningslagen som UKÄ hänvisar till framgår det också tydligt. Högskolan tror också att bakdatering medför en stor risk för att dokumentets legitimitet kan ifrågasättas. Vid verifiering av examensbevis kan det enligt högskolan uppstå tveksamheter om legitimiteten om det exempelvis skulle framkomma att handläggaren inte var anställd vid tiden för utfärdande, och eftersom examensbevisen har ändrat utseende under åren.

Hantering av och hänvisning till det tidigare examensbeviset

Flera lärosäten har synpunkter på det som UKÄ anger i den tidigare rapporten under rubriken *Hantering av och hänvisning till det tidigare examensbeviset*. UKÄ uppger där bl.a. att ”ett nytt (dvs. ändrat) examensbevis bör innehålla en uppgift om att det nya examensbeviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat examensbevis.” UKÄ bedömer även i den tidigare rapporten att det ”i det nya examensbeviset bör anges när det tidigare examensbeviset utfärdades, så att det tydligt framgår vilket examensbevis det nya examensbeviset ersätter”.

Södertörns högskola och Kungl. Tekniska högskolan uppger att de nya examensbevisen som de utfärdar inte innehåller en uppgift om att det nya examensbeviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat examensbevis. Södertörns högskola gör i stället en notering i arkivet av arkivarie om de

uppgifterna samt om när det tidigare beviset utfärdades, för att nytt och gammalt bevis ska arkiveras korrekt med en hänvisning. Att i stället följa UKÄ:s bedömning väcker enligt högskolan frågor om dels vilken betydelse uppgiften har, dels att uppgiften kan påverka personens integritet på ett negativt sätt. Kungl. Tekniska högskolan fattar ett beslut där det framgår att personen i fråga har bytt personnummer och ett nytt examensbevis utfärdas.

Andra lärosäten markerar på olika sätt i det nya examensbeviset att det ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat examensbevis, samt datum för när det tidigare beviset utfärdades. Sveriges lantbruksuniversitet framhåller att det inte har diskuterats var på beviset det ska framgå, men ett förslag är att det ska stå som sidfotstext så att det kommer med på alla sidor.

Även Högskolan i Borås uppger att en notering (exempelvis i en fotnot) i det nya beviset om att det ersätter ett tidigare utfärdat bevis (utfärdat ett visst angivet datum) ska göras. Högskolan ser dock vissa risker med en notering i beviset eftersom personen som har ändrat kön eller handläggare på lärosätena kan få en förfrågan om anledningen till det. Det skulle kunna innebära att information om att ändra juridiskt kön röjs. Vid exempelvis generella frågor till lärosätena skulle det enligt högskolan kunna bli allmänt känt att lärosätena bara utfärdar nytt bevis vid ändrat juridiskt kön eller skyddad identitet.

Högskolan i Borås framhåller att den 30 juni 2015 upphörde möjligheten att utfärda examen enligt äldre förordning. Därför anser högskolan att en notering om tidigare utfärdad examen behöver finnas i det nya beviset.

Digitalt utfärdade examina i Ladok och hanteringen i Ladok

Flera lärosäten ser problem med hanteringen av gamla och nya examensbevis i Ladok.

Lunds universitet uppger att lärosätet ännu inte utfärdar digitala examina, men deltar i det nationella projektet om att införa digital examen inom Ladokkonsortiet. Universitetet anser att det är osäkert hur UKÄ:s bedömningar fungerar i relation till digitalt utfärdade examina. I dag är det signerade examensbeviset själva beslutet. I en digital beslutsprocess speglar examensbeviset ett beslut om examen som är fattat digitalt i Ladok. Examensbeviset är inte längre beslutet. Hur besluten dokumenteras i Ladok är då viktigt, men Lunds universitet får ingen vägledning i UKÄ:s rapport.

Lunds universitet tolkar UKÄ:s rekommendationer så att det nya examensbeviset inte är ett helt nytt beslut, utan ett beslut om ändring av ett tidigare fattat beslut enligt 38 § förvaltningslagen. Det gamla beslutet ska inte undanröjas, utan ska vara fortsatt spårbart. I den pappersbaserade beslutsprocessen arkiveras en kopia av det nya examensbeviset med en makulerad kopia av det ändrade beslutet, och samtliga datum finns dokumenterade i Ladok.

Inom det nationella projektet om att införa digital examen har Lunds universitet uppfattat att vissa lärosäten anser att UKÄ:s rapport är tydlig med att ett nytt beslut ska fattas i dessa fall. De menar att man bör fatta ett nytt beslut om examen och ta bort det gamla i Ladok. I nuläget måste den ursprungliga digitala examen tas bort helt och ett nytt beslut fattas för att få igenom nödvändiga ändringar av de examensbevis som speglar den digitala examen utfärdad i Ladok. Lunds universitet menar att lärosätena tolkar UKÄ:s rapport olika.

Lunds universitet anser att det är problematiskt att helt ta bort det ursprungliga beslutet om examen. Det innebär att man tar bort ett beslut i Ladok som var korrekt vid tidpunkten och som har gällt i flera år fram till beslutet att ändra det. Om utbildningen var avslutad för länge sedan, men beslutsdatumet är nytt, kommer det enligt universitetet i många fall att väcka frågor. Om UKÄ:s bedömning är att det gamla beslutet inte ska tas bort, utan bara ändras, anser Lunds universitet att UKÄ behöver förtydliga det. Enligt lärosätet behöver man även utarbeta en teknisk lösning i Ladok som gör det möjligt i en digital beslutsprocess.

Linnéuniversitetet hänvisar till UKÄ:s rapport där UKÄ anger att ”det tidigare examensbeviset inte behöver återlämnas”. Lärosätet anser att det är något otydligt hur hanteringen ska se ut när det gäller beslutet om det tidigare utfärdade beviset i Ladok. Bör det tidigare beslutet tas bort från Ladok? För äldre examina (sådana som har utfärdats före de senaste fem åren) syns det inte att det har funnits en tidigare examen om den tas bort från systemet. Spårbarheten blir enligt lärosätet då sämre, även om det anges i själva examensbeviset att den nya utfärdade examen ersätter en gammal. Å andra sidan, om det tidigare beslutet inte tas bort kommer det se ut som att studenten har två likadana examina utfärdade.

Spårbarhet i register och arkiv

UKÄ bedömde i rapporten från 2021 att en myndighets handläggning och arkivering av ett ärende ska kunna följas i myndighetens register och arkiv, dvs. vara spårbar och kunna verifieras i efterhand. UKÄ uppgav i den tidigare rapporten att det även får anses gälla uppgifter i Ladok.

Sveriges lantbruksuniversitet håller med om att när det gäller arkivering bör det gå att spåra vad som har hänt i ärendet. Det kommer att framgå i det nya ärendet i Ladok att det ersätter ett tidigare beslut. Lärosätet framhåller att det för närvarande är under utredning hur det praktiskt ska göras i e-arkivet. Även Karolinska institutet menar att det är viktigt att ett ärende är spårbart och verifierbart. Vid en begäran om utlämnande av allmän handling kommer lärosätet att pröva om någon uppgift ska omfattas av sekretess.

Chalmers tekniska högskola uppger att det i och med Chalmers hantering i Ladok redan i dag finns en viss spårbarhet genom en manuell notering i ärendevyn om att ett beslut har korrigerats eller upprättats på grund av tidigare fel i beslutet. I Chalmers digitala diariesystem 360 dokumenteras

även den typen av ärende, men då under sekretess på dokumentnivå. Det är också spårbart i Chalmers centralarkiv eftersom tidigare ersatta examensbevis sparas.

Några lärosäten vill ha rekommendationer eller nationella riktlinjer

Några lärosäten har framfört önskemål om tydliga rekommendationer eller nationella riktlinjer, från t.ex. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF), för att säkerställa en rättssäker och likvärdig hantering av de här ärendena.

Högskolan i Borås uppger att lärosätet fortfarande utfärdar pappersbevis. Lärosätet vill att nationella riktlinjer bl.a. ska reglera hur pappersbevisen ska hanteras praktiskt vid digitalt utfärdande och digital arkivering, för att säkerställa spårbarhet utifrån tryckfrihetsförordningens bestämmelser.

Även t.ex. Gymnastik- och idrottshögskolan vill ha en närmare reglering. Lärosätet framhåller att flera lärosäten i dag utfärdar digitala examensbevis. Lärosätet anser att strukturerade rekommendationer behövs för att lärosätena ska veta hur de ska hantera tidigare utfärdade bevis och nya bevis.

Vad händer om det utfärdande lärosätet har upphört att existera?

UKÄ uppger i rapporten från 2021 att UKÄ inte har kunnat finna något entydigt författningsstöd eller annan reglering som löser frågan hur lärosätena kan ändra ett examensbevis som är utfärdat av ett lärosäte som därefter har upphört att existera. UKÄ anser därför att regeringen bör ta ställning till hur lärosätena ska hantera det.

Linnéuniversitetet uppger att det främsta problemet som kvarstår är hur universitetet ska hantera en ansökan där myndigheten som har utfärdat det ursprungliga examensbeviset inte längre existerar, som Växjö universitet och Högskolan i Kalmar. Flera lärosäten tar upp samma problem. Uppsala universitet nämner att Högskolan på Gotland inte längre finns.

Fråga 2

Har det under tidsperioden 1 mars 2021–31 december 2022 kommit in några ansökningar till lärosätet om att få nya examensbevis från personer som har ändrat juridiskt kön?

Sju lärosäten (Lunds universitet, Stockholms universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Karlstads universitet, Linnéuniversitetet, Högskolan i Skövde och Chalmers tekniska högskola) uppger att de har hanterat ansökningar om att få nya examensbevis från personer som har ändrat juridiskt kön under tidsperioden 1 mars 2021–31 december 2022.

Fråga 3

Om svaret på *fråga 2* är ja, vänligen besvara följande delfrågor:

- a. Hur många ansökningar kom in under den ovan nämnda tidsperioden?
- b. Redovisa antalet ansökningar uppdelat på personernas juridiska kön (nuvarande juridiskt kön).
- c. Hur många av ansökningarna beviljades respektive avslogs (uppdelat på personernas nuvarande juridiska kön)?
- d. Har lärosätet i de ärendena haft något eller några rättstillämpningsproblem, upplevt juridiska oklarheter eller administrativa svårigheter med anledning av de ställningstaganden som UKÄ gör i sin rapport? Om så är fallet, ange vilket juridiskt kön som har varit aktuellt (ange personens nuvarande juridiska kön) samt beskriv problemen/oklarheterna/svårigheterna och hur lärosätet i så fall har löst dem.
- e. Har lärosätet upplevt att studenterna har varit nöjda eller missnöjda med hanteringen utifrån de ställningstaganden som UKÄ gör i rapporten?

Sju lärosäten (Lunds universitet, Stockholms universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Karlstads universitet, Linnéuniversitetet, Högskolan i Skövde och Chalmers tekniska högskola) har under tidsperioden 1 mars 2021–31 december 2022 hanterat sammanlagt ett tiotal ansökningar om att få nya examensbevis från personer som har ändrat juridiskt kön.

När det gäller antalet ansökningar uppdelat på personernas juridiska kön (nuvarande juridiskt kön) har Lunds universitet svarat att lärosätet inte för statistik på det. Övriga lärosäten har uppgett att personernas juridiska kön (nuvarande juridiskt kön) i fyra ansökningar har avsett en kvinna. Tre ansökningar har avsett en man. Lärosätena har uppgett att samtliga ansökningar beviljades.

De flesta lärosäten har framfört att de avseende dessa ärenden inte har haft något eller några rättstillämpningsproblem, upplevt juridiska oklarheter eller administrativa svårigheter med anledning av de ställningstaganden som UKÄ gör i sin rapport.

Linnéuniversitetet uppger att det är otydligt hur man ska göra med registreringen av det gamla utfärdade examensbeviset i Ladok. Lärosätet anser att beslutet och examensbeviset bör tas bort i och med att det nya beviset ersätter det gamla.

Högskolan i Skövde uppger att det problematiska för personen kan vara att det utfärdas ett nytt examensbevis med ett nytt datum när det redan finns ett utfärdat bevis med annat datum. Eftersom båda syns i ett resultatintyg i Ladok kan det enligt lärosätet innebära svårigheter för

personen som har ändrat juridiskt kön om han eller hon måste förklara det i olika situationer.

Chalmers tekniska högskola uppger att frågan om studenternas nöjdhet inte är applicerbar för lärosätet, eftersom Chalmers som enskild utbildningsanordnare inte behöver följa förvaltningslagen eller UKÄ:s rekommendationer för rättelser av examensbevis vid ändrat juridiskt kön.

De övriga lärosäten som har hanterat ansökningar under den aktuella tidsperioden uppger att studenterna antingen inte har gett någon återkoppling på hanteringen eller att de har varit nöjda eller har verkat vara nöjda med hanteringen utifrån UKÄ:s ställningstaganden i rapporten.

Högskolan i Halmstad har valt att kommentera enkätfråga 3, trots att inga ansökningar om nytt examensbevis på grund av ändring av juridiskt kön har kommit in. Lärosätet tvekar starkt inför att föra någon form av register över dessa ärenden, vilket behövs om lärosätet ska kunna ta fram statistik. Lärosätet anser att frågor om eventuellt upplevda problem med rättstillämpning, juridiska oklarheter eller administrativa svårigheter bör kunna undersökas på ett mer övergripande plan.

UKÄ:s bedömning

Den samlade bilden

UKÄ har fått i uppdrag av regeringen att stärka det arbete som universitet och högskolor gör för att säkerställa en likvärdig hantering av examensbevis vid byte av juridiskt kön.

Inom ramen för det uppdraget har UKÄ bl.a. genomfört en enkät till ett antal utvalda lärosäten. Enkätfrågorna utgår till stor del från UKÄ:s rapport *Examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön – Redovisning av ett regeringsuppdrag* (rapport 2021:4).

UKÄ konstaterar att de allra flesta lärosäten har svarat att de inte har några invändningar mot UKÄ:s rapport från 2021. Flera lärosäten har även uppgett att de utifrån de bedömningar som UKÄ gör i rapporten har reviderat eller kommer att revidera sina rutiner för hur de hanterar ansökningar där sökande vill få ett nytt examensbevis på grund av ändrat juridiskt kön. Flera av de lärosäten som inte har några invändningar mot rapporten uppger också att de inte ser några problem med rätts-tillämpningen utifrån de bedömningar som UKÄ gör i rapporten.

UKÄ konstaterar att under tidsperioden 1 mars 2021–31 december 2022 har sju lärosäten hanterat sammanlagt ett tiotal ansökningar om att få nya examensbevis från personer som har ändrat juridiskt kön. Enligt lärosätena beviljades samtliga ansökningar.

Den samlade bilden är därför att lärosätena i huvudsak hanterar examensbevisen vid ändring av juridiskt kön på ett likvärdigt sätt i dag. Det finns t.ex. inget som visar att personer nekas ett nytt examensbevis vid ändrat juridiskt kön.

UKÄ:s kommentarer till vissa synpunkter från lärosätena

Några lärosäten har i enkätsvaren gjort vissa invändningar eller lämnat synpunkter på UKÄ:s bedömningar av några juridiska frågor. Vissa lärosäten har också redovisat problem med rättstillämpningen som de upplevt. I det här avsnittet kommenterar UKÄ några av de synpunkter som framförts.

Rättslig grund för att utfärda ett nytt examensbevis

I rapporten från 2021 bedömde UKÄ att ett lärosäte, i enlighet med 38 § förvaltningslagen (2017:900), har en skyldighet att ändra ett tidigare beslut om examensbevis som lärosätet har meddelat, om den person som ansöker kan styrka att personen har fått ett nytt personnummer efter ändrat juridiskt kön.

Nästan alla lärosäten antingen delar UKÄ:s bedömning eller har inte haft några invändningar mot den. Uppsala universitet har dock haft vissa invändningar och även väckt frågan om hur lång tid efter att ett beslut om examensbevis är fattat som det kan korrigeras på grund av nya omständigheter.

UKÄ håller fast vid sin tidigare bedömning att lärosätena har en skyldighet enligt 38 § förvaltningslagen att ändra beslutet om examensbevis i de här fallen. UKÄ konstaterar att ett lärosäte inte kan inskränka den skyldigheten genom att sätta upp en tidsgräns för när ansökan om ett nytt examensbevis måste göras.

Datering och undertecknande av det nya examensbeviset

UKÄ bedömde i rapporten från 2021 att det inte finns någon möjlighet att bakdatera ett nytt examensbevis, eller ange någon annan beslutsfattare än den som fattar beslutet om det nya examensbeviset.

De lärosäten som lämnat synpunkter i den här frågan har främst tagit upp dateringen. Av lärosätenas svar framgår att det råder delvis olika åsikter. Några lärosäten, bl.a. Högskolan Kristianstad och Chalmers tekniska högskola, vill bakdatera det nya examensbeviset, bl.a. för att skydda personens integritet. Malmö universitet uppger att lärosätet vill behålla möjligheten att ange det ursprungliga beslutsdatumet på det nya beviset. Universitetet menar att ändringen skulle kunna dokumenteras på ett annat sätt än i det nya beviset, t.ex. i anslutning till ärendet i Ladok eller i samband med arkivering av det gamla och nya beviset. Det har också påpekats i enkätsvaren att ett nytt datum på examensbeviset kan leda till frågor till de berörda personerna om utbildningen. Göteborgs universitet har för sin del framfört att det både finns för- och nackdelar med att utfärda beviset med nytt datum. Högskolan i Borås anser att ett examensbevis inte ska eller kan bakdateras. Lärosätet anser att det tydligt framgår av 31 § förvaltningslagen.

Mot bakgrund av vad som anges i 31 § förvaltningslagen håller UKÄ fast vid den tidigare bedömningen att det inte finns någon möjlighet att bakdatera ett nytt examensbevis eller ange någon annan beslutsfattare än den som fattar beslutet om det nya examensbeviset. UKÄ:s tidigare bedömning utgick dock från förutsättningen att det utfärdade examensbeviset är själva beslutet i examensärendet. UKÄ är medvetet om att ett nytt datum i examensbeviset riskerar att leda till frågor som den berörda

personen kan uppleva som obekväma ur integritetssynpunkt. UKÄ återkommer till frågan om en möjlig lösning senare i det här kapitlet.

Hänvisning till det tidigare examensbeviset

I rapporten från 2021 bedömde UKÄ bl.a. att ett nytt examensbevis bör innehålla en uppgift om att det nya examensbeviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat examensbevis. UKÄ bedömde även att det i det nya examensbeviset bör anges när det tidigare examensbeviset utfärdades, så att det tydligt framgår vilket examensbevis det nya examensbeviset ersätter. UKÄ:s bedömning utgick från förutsättningen att examensbeviset är själva beslutet i examensärendet.

Enligt enkätsvaren dokumenterar lärosätena på olika sätt att det finns ett tidigare utfärdat examensbevis. Några lärosäten har valt att inte ange på det nya examensbeviset att beviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat bevis. Kungl. Tekniska högskolan fattar ett beslut där det framgår att personen ifråga har bytt personnummer och ett nytt examensbevis utfärdas. Vid Södertörns högskola notifierar en arkivarie i arkivet att examensbeviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat bevis för att nytt och gammalt bevis ska arkiveras korrekt med en hänvisning. Arkivarien noterar även en uppgift om när det tidigare beviset utfärdades.

Flera lärosäten har påpekat att det finns risker för den berörda personens integritet med en uppgift i det nya examensbeviset om att det ersätter ett tidigare examensbevis. Det kan leda till att personerna som har ändrat juridiskt kön eller handläggare vid lärosätena kan få frågor om anledningen till det nya examensbeviset. Chalmers tekniska högskola befarar en risk för diskriminering för den enskilde, om det på något sätt skulle framgå i det nya korrigerade examensbeviset att en förändring har gjorts.

UKÄ håller i princip fast vid sin tidigare bedömning att ett nytt examensbevis bör innehålla en uppgift om att det nya examensbeviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat examensbevis. Det nya examensbeviset bör även ange när det tidigare examensbeviset utfärdades, så att det tydligt framgår vilket examensbevis det nya examensbeviset ersätter.

Som redovisats utgår den här bedömningen från förutsättningen att det utfärdade examensbeviset är själva beslutet i examensärendet. UKÄ återkommer till frågan senare i kapitlet.

Hantering i Ladok och spårbarhet i register

UKÄ:s slutsats i rapporten från 2021 var att en myndighets handläggning och arkivering av ett ärende ska kunna följas i myndighetens register och arkiv, dvs. vara spårbar och kunna verifieras i efterhand. UKÄ uppgav i den tidigare rapporten att det även får anses gälla uppgifter i Ladok.

UKÄ noterade att lärosätena kan tillgodose eventuella integritetsaspekter för personer som har ändrat juridiskt kön genom exempelvis olika behörighetsbegränsningar i lärosätenas register och andra system, t.ex. Ladok. Vid en begäran om utlämnande av allmän handling ska lärosätena dessutom pröva om vissa uppgifter omfattas av sekretess.

Av lärosätenas remissvar på UKÄ:s enkät framgår att flera lärosäten anser att det finns oklarheter i hur lärosätena ska hantera gamla och nya examensbevis i Ladok, t.ex. dokumentering av beslut och arkivering. Oklarheterna gäller enligt lärosätena särskilt hanteringen av digitalt utfärdade examensbevis, digital arkivering och hur hanteringen rent tekniskt ska kunna ske i Ladok, så att både spårbarhet och integritetsskydd för personen i fråga säkerställs. Lunds universitet och Linnéuniversitetet anser att det av UKÄ:s rapport inte framgår tydligt om det tidigare beslutet om examensbevis ska tas bort i Ladok i samband med att lärosätet fattar ett nytt beslut om examensbevis.

UKÄ konstaterar att flera av de frågor som lyfts i enkätsvaren gäller arkivering och gallring av allmänna handlingar. Det är dock inte UKÄ utan Riksarkivet som är tillsynsmyndighet när det gäller arkivlagen (1990:782). UKÄ kan därför inte uttala sig om hur olika arkiveringsfrågor bör lösas. Det är en fråga för Riksarkivet.

Inte heller kan UKÄ i den här rapporten ha synpunkter på hur hanteringen tekniskt sett ska genomföras i Ladok. Några av oklarheterna som lärosätena lyfter fram kan eventuellt komma att lösas när Ladoks nya nationella lösning för digitala examensbevis har införts.

Vad händer om examen eller examenstillståndet har upphört att gälla?

Ett nytt examensbevis efter ansökan av en person som har ändrat juridiskt kön, innebär inte att uppgifterna om själva examen ändras. Eftersom den ursprungliga examen inte ändras i det nya examensbeviset, bedömde UKÄ i rapporten från 2021 att det lärosäte som har utfärdat det tidigare examensbeviset kan utfärda ett nytt examensbevis, även om en examen eller ett examenstillstånd har upphört att gälla vid tidpunkten för den nya ansökan.

Det har inte framkommit något genom lärosätensenkäten som leder till ett annat ställningstagande från UKÄ:s sida. UKÄ håller därför fast vid sin tidigare bedömning att det lärosäte som har utfärdat det tidigare examensbeviset kan utfärda ett nytt examensbevis, även om en examen eller ett examenstillstånd har upphört att gälla vid tidpunkten för den nya ansökan.

Vad händer om det utfärdande lärosätet har upphört att existera?

Enligt rapporten från 2021 har UKÄ inte kunnat finna något entydigt författningsstöd eller någon annan bestämmelse som reglerar hur lärosätena ska kunna ändra ett examensbevis som är utfärdat av ett lärosäte som därefter har upphört att existera. UKÄ ansåg därför att regeringen bör ta ställning till hur den frågan ska hanteras. UKÄ håller fast vid den bedömningen.

Enskilda utbildningsanordnare

Enligt gällande svensk lagstiftning finns det, enligt UKÄ:s bedömning, inte någon uttrycklig skyldighet för enskilda utbildningsanordnare att utfärda nya examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön. I rapporten från 2021 utgick UKÄ dock från att samtliga enskilda utbildningsanordnare skulle bevilja en ansökan om nytt examensbevis från en person som har ändrat juridiskt kön, om ansökan är fullständig och inga andra hinder finns.

UKÄ:s enkät till lärosätena besvarades även av Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping. Svaren visar inget annat än att de är beredda att bevilja ett nytt examensbevis när det juridiska könet ändras. Chalmers tekniska högskola har för sin del redovisat två fall där lärosätet har beviljat ett nytt examensbevis.

UKÄ utgår från att även övriga enskilda utbildningsanordnare med examenstillstånd skulle bevilja en ansökan om nytt examensbevis, om ansökan är fullständig och inga andra hinder finns.

Ladok kan öppna nya möjligheter att lösa vissa problem

Uppgifter i examensbevis som kan väcka frågor

Flera lärosäten har påpekat att det finns nackdelar för den enskilde studenten om examensbevisen inte "bakdateras". Liknande invändningar har gjorts av lärosätena när det gäller UKÄ:s bedömning att examensbevisen bör innehålla en upplysning om att det nya examensbeviset ändrar och ersätter ett tidigare utfärdat examensbevis. Lärosätena anser att den informationen kan leda till följdfrågor till den berörda studenten som han eller hon inte är bekväm med.

UKÄ har förståelse för de här synpunkterna. Strävan bör förstås vara att minska besvären för de berörda studenterna. Samtidigt går det inte att ur ett förvaltningsrättsligt perspektiv göra avkall på vissa grundläggande krav för att säkerställa bl.a. rättssäkerhet och spårbarhet bakåt i arkivet. Samma grundläggande krav måste upprätthållas vid alla ändringar i

myndigheters beslut, oavsett vad ärendet gäller. Om en myndighet ändrar ett tidigare beslut genom ett nytt beslut måste det t.ex. på något sätt framgå av det nya beslutet vilket tidigare beslut som det ändrar. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att det inte råder någon tvekan om vilket examensbevis som är gällande vid varje tidpunkt. Att helt undvika potentiella olägenheter för de berörda studenterna när det gäller hanteringen av nya examensbevis kan mot den bakgrunden vara en utmaning.

Under arbetet med den här rapporten har det framkommit att nya Ladok delvis ändrar förutsättningarna. Det kan i sin tur öppna nya möjligheter att lösa några av de problem som lärosätena har lyft fram.

Ladoks nya nationella lösning för digitala examensbevis

Vissa lärosäten utfärdar fortfarande examensbevis i pappersformat, medan andra lärosäten utfärdar digitala examensbevis. När det gäller digitala examensbevis pågår för närvarande ett nationellt projekt hos Ladokkonsortiet. Projektet utvecklar funktionalitet för att hantera digital examen. Av Ladokkonsortiets webbplats (www.ladokkonsortiet.se) framgår bl.a. följande.

Funktionaliteten utgår från principen att det är beslutet om examen som är det centrala – inte examensbeviset (bevisdokumentet). Beslutet om examen fattas och sparas i sin helhet digitalt i Ladok. Utifrån det beslutet kan ett examensbevis produceras. Examensbeviset är alltså en representation av det digitala beslut som fattats i Ladok. Det här sättet att se på beslutet och dokumentet gör det möjligt för studenterna att hämta ett nytt dokument vid behov, även långt efter tidpunkten när beslutet om examen fattades. Vid hämtningstillfället skapas dokumentet utifrån den data som låstes i samband med beslutet om examen. Handläggare kan göra ändringar och rättelser av beslutet om examen.

I december 2023 sparas beslut om examen på ett nytt sätt i Ladok, vilket är en teknisk förutsättning för att möjliggöra det nya arbetssättet för digital examen. Beslutet sparas och låses i sin helhet i Ladok. I samband med leveransen flyttades även befintliga utfärdade bevis i Ladok över till det nya formatet. Därmed kommer även tidigare utfärdade bevis att kunna rättas och ändras framöver. I december 2023 levererades också grundfunktionalitet för rättelser och ändringar. Mer funktionalitet för rättelser och ändringar kommer sedan att levereras löpande.

UKÄ har varit i kontakt med en medarbetare vid Göteborgs universitet om hanteringen av examensbevis i Ladok för att få en närmare förståelse för hur den nya nationella digitala lösningen för digitala examensbevis är tänkt att fungera. UKÄ har bl.a. fått se exempel på hur de nya digitala examensbevisen kommer att se ut vid ändrat juridiskt kön.

När lärosätet ändrar personuppgifterna kommer det att fatta ett nytt digitalt beslut i Ladok. Det nya (ändrade) examensbeviset som därmed genereras får samma utfärdandedatum som datumet för det nya beslutet i Ladok, vilket innebär att examensbeviset kommer att få ett nytt utfärdandedatum. På det nya examensbeviset kommer det också att framgå att det ersätter ett bevis utfärdat ett visst tidigare angivet datum. Lärosätets handläggning och arkivering av ärendet kommer att kunna följas i lärosätets register och arkiv, dvs. vara fullt spårbar och kunna verifieras i efterhand. När ett lärosäte fattar ett nytt (ändrat) beslut om examensbevis i Ladok, kommer inte det tidigare beslutet om examensbevis att tas bort i Ladok utan det kommer att vara fortsatt spårbart. Vid en sökning i Ladok kan man dock endast se det senaste examensbeviset, om inte den som söker har en särskild behörighet.

Av de inhämtade uppgifterna framgår vidare att de lärosäten som i dag utfärdar examensbevis i pappersformat kan fortsätta att göra det, om de så vill. De kommer då även fortsättningsvis att fatta beslut om examensbevis utanför Ladoks system. De lärosäten som redan i dag utfärdar sina bevis digitalt kan fortsätta att göra det genom sina lokala digitala lösningar under en övergångsperiod. Efter övergångsperioden måste däremot samtliga lärosäten som utfärdar digitala examensbevis övergå till Ladoks nationella lösning för digitala examensbevis.

Utifrån tillgängliga uppgifter bedömer UKÄ att Ladoks nya nationella lösning för digitala examensbevis uppfyller de krav som UKÄ ställer i rapporten från 2021. Däremot kvarstår problemet med att den enskilde riskerar att få obekväma frågor t.ex. om det nya datumet på examensbeviset.

Ladok kan öppna nya möjligheter

UKÄ:s bedömningar i rapporten från 2021 utgick från förutsättningen att det utfärdade examensbeviset är själva beslutet i ärendet. I Ladok-konsortiets nya lösning för digitala examensbevis kommer dock examensbeviset bara vara en representation av det digitala beslut som fattats i Ladok. Det är alltså det digitala beslutet som är det centrala i hanteringen. Det här innebär att andra förutsättningar kommer att gälla för examensbevisen i nya Ladok än de förutsättningar som UKÄ uttalade sig om i rapporten från 2021.

UKÄ bedömer att en utveckling av Ladok på sikt kan öppna nya möjligheter att lösa problemen med uppgifter i nya examensbevis som kan leda till frågor till den enskilde som är känsliga ur integritets-synpunkt. En möjlig lösning kan vara att vissa uppgifter som är nödvändiga att dokumentera för lärosätet men som kan leda till obekväma frågor för den enskilde enbart redovisas i det digitala beslutet i stället för i det digitala examensbeviset. Det kan handla om t.ex. beslutsdatum för det nya examensbeviset eller uppgifter om att det nya examensbeviset ersätter ett tidigare examensbevis. Sådana uppgifter

skulle därmed inte framgå av själva examensbeviset, utan enbart i det digitala beslutet. När det gäller dateringsfrågan skulle det innebära att det nya examensbeviset behåller det ursprungliga datumet för examen, medan beslutsdatum för det nya examensbeviset endast redovisas i det digitala beslutet i Ladok. Samtidigt noterar UKÄ att Ladoks nya nationella lösning för digitala examensbevis inte är tänkt att fungera på det sättet.

UKÄ har dock inga formella invändningar mot en lösning där uppgifter som kan väcka känsliga frågor men som inte behöver finnas i själva examensbevisen enbart framgår av de digitala besluten i Ladok. UKÄ bedömer att spårbarhet bakåt kan säkerställas genom uppgifter i beslutet i stället för i examensbeviset.

Enligt uppgift är det i dag inte planerat för någon funktionalitet i Ladoks nya nationella lösning där lärosätena själva kan avgöra vilka uppgifter som ska framgå av examensbeviset. Men rent tekniskt skulle det inte vara något större problem att utveckla en sådan här lösning längre fram, även om det kan behöva utredas vidare hur det skulle kunna fungera i praktiken.

UKÄ har för sin del inga invändningar mot att lärosätena tillsammans med Ladokkonsortiet utvecklar lösningar i framtiden som innebär att uppgifter som kan leda till besvärliga frågor för de berörda personerna inte redovisas i det nya examensbeviset, utan enbart i det digitala beslutet. Det är dock lärosätena själva som måste bedöma om det är möjligt och lämpligt att i framtiden utveckla en sådan lösning i Ladok. Lärosätena måste också tillsammans med Ladokkonsortiet bedöma hur det i så fall ska genomföras och beakta t.ex. frågor om spårbarhet, verifiering och arkivering.

Hanteringen av examensbevis i pappersform

Den nya ordningen i Ladok kan alltså öppna möjligheter att lösa problemen med att vissa uppgifter i digitala examensbevis riskerar att leda till frågor som kan upplevas som obekväma ur integritetssynpunkt av den enskilde.

En annan fråga är om motsvarande problem kan lösas när det gäller examensbevisen i pappersformat.

Nyckeln till lösningen för de digitala examensbevisen är att examensbeviset inte är själva beslutet i ärendet. I stället kommer examensbeviset bara vara en representation av beslutet som fattas i Ladok. Det öppnar för möjligheten att lägga vissa nödvändiga uppgifter i det digitala beslutet i stället för i det digitala examensbeviset.

UKÄ bedömer att en motsvarande lösning i princip är tänkbar även för examensbevis som utfärdas i pappersform. I rapporten från 2021 utgick UKÄ från att examensbevisen är själva besluten i examensärendet. UKÄ har för sin del inga invändningar mot att berörda lärosäten utformar sin hantering så att examensbevisen bifogas beslutet om ändring som fattas av lärosätet. Exempelvis skulle uppgiften om att det nya examensbeviset ersätter ett tidigare examensbevis kunna redovisas i själva beslutet men inte i examensbeviset (som bifogas beslutet).

Övriga önskemål från lärosätena

Flera lärosäten har i enkätsvaren efterlyst mer detaljerade anvisningar från UKÄ om hur de ska hantera olika frågor i Ladok och handläggningen av examensärenden i övrigt. Det är dock inte möjligt för UKÄ att ge mer detaljerade anvisningar till lärosätena i olika hanteringsfrågor. Lärosätena måste själva lösa mer specifika hanteringsfrågor som kan uppstå när de utfärdar ett nytt examensbevis, vid behov tillsammans med Ladokkonsortiet. UKÄ vill också framhålla att om det finns ett behov av mer detaljerade rekommendationer på nationell nivå har lärosätena möjlighet att själva ta fram sådana rekommendationer genom Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF).

Bilagor

Bilaga 1 – Författningsbestämmelser

1 kap. 1 § högskoleförordningen (1993:100)

I denna förordning finns det i anslutning till högskolelagen (1992:1434) bestämmelser om universitet och högskolor som staten är huvudman för.

6 kap. 9 § högskoleförordningen

En student som uppfyller fordringarna för en examen skall på begäran få examensbevis av högskolan.

12 kap. 2 § högskoleförordningen

Till Överklagandenämnden för högskolan får följande beslut av en högskola överklagas: [...] 7. avslag på en students begäran att få examensbevis eller kursbevis.

1 § förvaltningslagen (2017:900)

Denna lag gäller för handläggning av ärenden hos förvaltningsmyndigheterna och handläggning av förvaltningsärenden hos domstolarna.

31 § förvaltningslagen

För varje skriftligt beslut ska det finnas en handling som visar

1. dagen för beslutet,
2. vad beslutet innehåller,
3. vem eller vilka som har fattat beslutet,
4. vem eller vilka som har varit föredragande, och
5. vem eller vilka som har medverkat vid den slutliga handläggningen utan att delta i avgörandet.

36 § förvaltningslagen

Ett beslut som innehåller en uppenbar felaktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknefel eller något annat liknande förbiseende får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet.

37 § förvaltningslagen

En myndighet får ändra ett beslut som den har meddelat som första instans om den anser att beslutet är felaktigt på grund av att det har tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning.

Ett beslut som till sin karaktär är gynnande för någon enskild part får dock ändras till den enskildes nackdel bara om

1. det framgår av beslutet eller de föreskrifter som det har grundats på att beslutet under vissa förutsättningar får återkallas,
2. tvingande säkerhetsskäl kräver att beslutet ändras omedelbart, eller
3. felaktigheten beror på att parten har lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter.

38 § förvaltningslagen

En myndighet ska ändra ett beslut som den har meddelat som första instans om

1. den anser att beslutet är uppenbart felaktigt i något väsentligt hänseende på grund av att det har tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning, och
2. beslutet kan ändras snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part.

Bilaga 2 – Enkätfrågor

1. Kommentera utifrån lärosätets rättstillämpning UKÄ:s rapport *Examensbevis till personer som har ändrat juridiskt kön – Redovisning av ett regeringsuppdrag* och de bedömningar som UKÄ gör i rapporten. Redovisa även lärosätets eventuella invändningar mot rapporten och eventuella rättstillämpningsproblem som kan komma att uppstå.
2. Har det under tidsperioden den 1 mars 2021–31 december 2022 kommit in några ansökningar till lärosätet om att få nya examensbevis från personer som har ändrat juridiskt kön?
3. Om svaret på *fråga 2* är ja, vänligen besvara följande delfrågor:
 - a. Hur många ansökningar kom in under den ovan nämnda tidsperioden?
 - b. Redovisa antalet ansökningar uppdelat på personernas juridiska kön (nuvarande juridiskt kön).
 - c. Hur många av ansökningarna beviljades respektive avslogs (uppdelat på personernas nuvarande juridiska kön)?
 - d. Har lärosätet i de ärendena haft något eller några rättstillämpningsproblem, upplevt juridiska oklarheter eller administrativa svårigheter med anledning av de ställningstaganden som UKÄ gör i sin rapport? Om så är fallet, ange vilket juridiskt kön som har varit aktuellt (ange personens nuvarande juridiska kön) samt beskriv problemen/oklarheterna/svårigheterna och hur lärosätet i så fall har löst dem.
 - e. Har lärosätet upplevt att studenterna har varit nöjda eller missnöjda med hanteringen utifrån de ställningstaganden som UKÄ gör i rapporten?

Bilaga 3 – Sändlista

Remissinstanser:

Uppsala universitet
Lunds universitet
Göteborgs universitet
Stockholms universitet
Umeå universitet
Linköpings universitet
Karolinska institutet
Kungl. Tekniska högskolan
Luleå tekniska universitet
Karlstads universitet
Linnéuniversitetet
Örebro universitet
Malmö universitet
Mittuniversitetet
Mälardalens universitet
Sveriges lantbruksuniversitet
Blekinge tekniska högskola
Försvarshögskolan
Gymnastik- och idrottshögskolan
Högskolan i Borås
Högskolan Dalarna
Högskolan i Gävle
Högskolan i Halmstad
Högskolan Kristianstad
Högskolan i Skövde
Högskolan Väst
Konstfack
Kungl. Konsthögskolan
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm
Stockholms konstnärliga högskola
Södertörns högskola
Chalmers tekniska högskola
Handelshögskolan i Stockholm
Stiftelsen Högskolan i Jönköping

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

